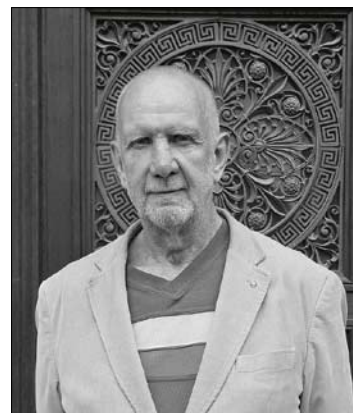

PRŮZKUMY PAMÁTEK PO VÍCE NEŽ JEDEN A PŮL STOLETÍ

PHDR. ZDENĚK VÁCHA

Když se olomoucký rodák a jeden z iniciátorů vzniku *C. k. komise pro průzkum a zachování stavebních památek* Rudolf von Eitelberger v roce 1856 zamýšlel nad jejími úkoly na prvních stranách (prvního čísla prvního ročníku) *Zpráv komise (Mitteilungen...)*, viděl situaci jasně: *památky jsou málo známé, málo popsané a jen málokým ceněné*; podmínkou i nástrojem pro jejich zachování měly být *názorné vylíčení jejich hodnoty a výchova publika* ke vnímání těchto hodnot; ta neměla být úkolem *učeným, nýbrž praktickým*. Sama skutečnost, že na prvním místě v oficiálním názvu komise, založené v roce 1850, je jmenován právě *průzkum*, svědčí o logice výše popsaného; jen poznání může vést k zájmu a následně, optimálně, i k ochraně, zachování.

Posléze, již v dobách „moderní“ památkové péče na přelomu staletí, za Riegla a Dvořáka (a pochopitelně i Dehla), se zdála být nejúčinnější metodou poznání hmotného kulturního dědictví tvorba „Kunsttopografií“, jež měly systematicky mapovat a popisovat památkový fond. Naplněním tohoto cíle mělo být dosaženo potřebného poznání, jež splňovalo představu o praktickém nástroji prosazování zájmů ochrany děl minulosti. Okruh *památek* byl tenkrát ještě, alespoň na první pohled, relativně zřetelně vymezený. Byly to hlavně stavby a jejich součásti, čím starší, tím lépe.

I dnes se památkové průzkumy, logicky, zabývají poznáním *památek* a chápáním (vymezení) pojmu *památky* potom přímo určuje i předmět památkové péče. Pojem *památky* ovšem rozhodně nikdy nebyl a dnes už vůbec není statický, je naopak otevřený. Dokonce je považován za „prázdný“ (tedy aktuálně určený k vždy novému naplnění), i když se nyní zde nebudeme zabývat otázkou, zda jej máme pojímat „hegeliánsky“ (hodnota díla je přímo spojena s jeho *jsoucím*) či „kantovsky“, kdy věc získává svou hodnotu až interakcí – hodnota musí být přičena osobou či institucí (Clemens Kieser, 2006). Ten druhý princip potom vede přímo ke „státním seznamům“. Jde tak vždy o permanentní redefinování obsahu a účelu systému v důsledku otevřenosti konstruktů *památky*, což postupně, jak máme možnost sledovat, vede ke značnému rozšiřování předmětu zájmu. Takto široký záběr staví, opět zcela přirozeně, před zkoumatele nové úkoly, narážející především na institucionální realitu (mimo jiné na více či méně plíživou erozi systémů památkové péče v celoevropském kontextu). V naší současné situaci je potom však spíše citelná úřední snaha o striktní „hyper-pozitivistické“ pojmání obsahu hmotného kulturní dědictví, což je nesporně směr vzdalující se smyslu jeho ochrany.

Kupříkladu jen v oblasti materiálových analýz v restaurátorské praxi se předmět zájmu vyvíjí a rozšiřuje do oblastí, o nichž se ještě nedávno ani neuvažovalo – ne náhodou se jedna z populárních knih na téma restaurování moderních sochařských děl z roku 1995 jmenuje *From Marble to Chocolate...* Podobných situací ve sféře hmotného kulturního dědictví, dříve mezních, přibývá i jinde. Lze to vidět i u archeologie; přibýly specializace jako *průmyslová archeologie* (od 70. let 20. století), *montánní archeologie* či *archeologie bojišť*, až po *archeolo-*

gii současnosti s vlastními metodami práce. Předvídatelné kontury pole určeného ke zkoumání jsou zřídka zřetelné. Jde o projev obecného trendu liberalizace pojetí kulturních fenoménů, nebezpečí pervertování v bezobsažnosti je tudíž stále přítomno.

Ruku v ruce s rozšiřováním předmětu zájmu přibývá i škála technik bádání. A to je ta druhá strana téže mince: do oborů zabývajících se hmotným kulturním dědictvím intenzivně pronikají z oblastí přírodních věd a aplikovaných technických oborů stále sofistikovanější nástroje zkoumání i dokumentace. Což s sebou přináší, jako i jinde, nebezpečí známého efektu *rozevírání nůžek*, kdy se možnosti nabízené metodami a technologiemi vzdalují reálným možnostem běžných průzkumů / průzkumníků. Systémy památkové péče (a to rozhodně nejen u nás!) se tedy dnes, v důsledku výše zmíněných faktorů, ocitají v poměrně kritické situaci. Lze najít vyvážené řešení dilematu?

Věc má však ještě obecnou rovinu. Památková péče jako obor odehrávající se z větší části v praktické rovině, má jedinou cestu, jak si vymoci (udržet?) respekt, a to svou odbornou kompetenci, odehrávající se do značné míry právě ve sféře zkoumání. S určitou licencí se dá tvrdit, že v rámci památkové péče jsou průzkumy prakticky jediným *tuskulem vědeckosti* v rámci oboru, odehrávajícím se zejména v oblasti praktického výkonu zmítaného víry estetiky a etiky. Proto musí být hájeny a všemožně podporovány.

Praktická rovina památkové péče, Eitelbergerův *praktický* úkol, vyžaduje především schopnost komunikace se světem „vně“ oboru. U oboru, reprezentovaného u nás *de iure* a do značné míry i *de facto* Národním památkovým ústavem, se odbornost musí projevit již v kontaktu s vlastníkem a dalšími zainteresovanými v prostoru vymezeném odbornými vyjádřeními, v nejvíce frekventovaném způsobu komunikace. Na jedné straně jsou „výkladní skříní“ oboru komplexní průzkumy a s nimi související specializovaná periodika, dokládající mimo jiné profesionální schopnost zkoumat předmět zájmu a relevantně předávat vysoce specifické informace, na druhé straně je však nezpochybnitelná nezbytnost srozumitelné komunikace směrem ven. Aby obor neztratil kontakt s okolím, nutně musí sestoupit ze své občasné slonovinové věže do sfér, kde lze nalézt společný jazyk s veřejností, jež musí svou poptávkou zájem památkové péče podpořit. Dokladem potřeby sdělovat oborové informace i mimo kruhy zasvěcených kupříkladu je, že vedle přísně odborných oborových časopisů vznikají i *lite* verze, jež mají umožnit právě komunikaci s veřejností (příkladem může být rakouská *Denkmal heute* /vedle ÖZKD/ a slovenská *Monument revue* /vedle časopisu Pamiatky a múzeá/, obě vydávané státními památkovými úřady). Strategie komunikace oboru s publikem by proto měla být přímou součástí úvah o jeho další existenci.

Odbornost, *conditio sine qua non*, je dána zejména schopností detailního poznání předmětu zájmu a zejména jeho vidění v souvislostech. Průzkumy památek nabízejí možnost vhledu do jednotlivostí i potenciál pro potřebné komparace. Proto je možné nabídnout alternativní pohled: právě rozšíření záběru a zdokonalování technických možností bádání, s nimiž si často nevíme rady, by mělo být uchopeno – u vědomí všech rizik – jako šance k zajištění důkazu, že poznávání kulturního dědictví má hluboký smysl a význam. A toto poselství v podobě *názorného vyličení* zprostředkovat dál.

